OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan kuuleminen 7.6.2022 K 7/2022 vp
Neuvotteleva virkamies Elina Vaara

Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomus eduskunnalle 2022

Tausta:

Yhdenvertaisuusvaltuutetusta annetun lain (1326/2014) mukaan valtuutettu antaa kerran neljässä vuodessa eduskunnalle kertomuksen yhdenvertaisuuden toteutumisesta ja nyt annettu kertomus on toinen laatuaan. Kertomuksessa käsitellään valtuutetun toiminnan ja toimivallan eri puolia — yhdenvertaisuutta, syrjintää, ulkomaalaisten oikeuksien toteutumista ja maastapoistamisen täytäntöönpanon valvontaa. Yhdenvertaisuutta koskevan tilannekuvan lisäkin kertomuksessa käsitellään myös ihmiskauppaa ja siihen liittyviä ilmiöitä.

Oikeusministeriö kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto kertomuksesta ja kiinnittää lausunnossaan huomioita yhdenvertaisuusvaltuutetun suosituksiin, jotka liittyvät oikeusministeriön toimialaan.

Yhdenvertaisuus on oikeudenmukaisen yhteiskunnan perusta:

Yhdenvertaisuusvaltuutettu suosittaa, että yhdenvertaisuuslain uudistuksessa vahvistettaisiin syrjintää kokeneen oikeussuojaa. Valtuutetun nostamia toimenpiteitä on useita ja oikeusministeriön valmistelemassa hallitusohjelmaan perustuvassa yhdenvertaisuuslain kokonaisuudistus vastaa osaltaan yhdenvertaisuusvaltuutetun nostamiin suosituksiin. Esityksessä ehdotetaan muun muassa, että yhdenvertaisuuslain mukaista hyvitystä voisi vaatia jatkossa yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnassa muissa kuin työsuojeluviranomaisen toimivaltaan kuuluvissa asioissa, ja muutoin käräjäoikeudessa. Lisäksi lautakunnan toimivaltaan kuuluvassakin asiassa hyvitystä voisi vaatia käräjäoikeudessa muun asian yhteydessä.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu nostaa suosituksissa esille myös yhdenvertaisuussuunnitteluvelvoitteen laajentamista koskemaan varhaiskasvatusta. Esityksessä huomioidaan tämä ja ehdotetaan, että velvollisuus valmistella yhdenvertaisuussuunnitelma laajenisi koskemaan varhaiskasvatuksen järjestäjiä ja palveluntuottajia toimipaikkakohtaisesti. Lisäksi ehdotetaan, että kunta vastaisi siitä, että sen alueella toimiville perhepäivähoidon ja kunnallisen avoimen varhaiskasvatuksen toimijoille laadittaisiin toimipaikkakohtaisen suunnitelman sijaan yhteistyössä näiden toimijoiden kanssa yhteiset yhdenvertaisuussuunnitelmat.

Postiosoite Postadress	Käyntiosoite Besöksadress	Puhelin Telefon	Faksi Fax	S-posti, internet E-post, internet
Oikeusministeriö PL 25 FI-00023 Valtioneuvosto Finland	Eteläesplanadi 10 00130 Helsinki Finland	0295 16001 Internat. +358 295 16001	09 160 67730 Internat. +358 9 160 67730	kirjaamo.om@gov.fi www.oikeusministerio.fi www.justitieministeriet.fi

Yhdenvertaisuusvaltuutettu nostaa esille häirintään puuttumisen ja yhdenvertaisuussuunnittelua- ja vaikutustenarviointia. Oikeusministeriössä on meneillään lukuisia hankkeita, joiden avulla valtuutetun kertomuksessa nostamiin kehityskohteisiin pyritään vaikuttamaan.

- Yhdenvertaisuuden tekijät (Drivers of Equality) –hankkeen tavoitteena on kehittää työkaluja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitteluun, ja yhdenvertaisuuden edistämisvelvollisuuden seurantaan. Hankkeella lisätään avain-kohderyhmien ja suuren yleisön tietoisuutta syrjimättömyydestä ja monimuotoisuudesta.
- Oikeusministeriössä esimerkiksi Rainbow Rights –hankkeessa (2017-2019) edistettiin yhdenvertaisuuslain toimeenpanoa erityisesti paikallisella tasolla. Erityinen fokus oli tietoisuuden lisäämisessä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen erityistarpeista. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat henkilöt eivät usein uskalla ilmoittaa kokemastaan syrjinnästä tai viharikoksista viranomaisille.
- Oikeusministeriössä on myös valmistunut tilannearvio seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta Suomessa vuonna 2021.
- Tiedolla vihaa vastaan –hankkeessa on tuotettu materiaaleja viharikoksista HLBTIQ-ihmisille sekä koulutettu sateenkaarijärjestöjä viharikoksen tunnusmerkeistä sekä uhreille saatavilla olevista tuen rakenteista. Hankkeessa on myös koulutettu poliiseja yhdenvertaisuudesta ja viharikoksista.

Saamelaisten oikeuksien turvaaminen:

Osana perusoikeuksiamme on alkuperäiskansamme saamelaisten kielelliset ja kulttuuriset oikeudet, joita valtio on sitoutunut kunnioittamaan ja edistämään huomioiden kansainvälisten sopimusten velvoitteet. Lisäksi hallitusohjelmassa on useita mainintoja saamelaisten kielellisiin oikeuksiin liittyen, kirjaus kielipoliittisesta ohjelmasta sekä kirjaus kielipesätoiminnan vahvistamisesta. Kielipoliittinen ohjelma on hyväksynnässä ja mm. OKM:n saamelaisten kielellisten oikeuksien ja opetuksen kehittämistä koskevan työryhmän loppuraportti julkaistiin 15.4.2021.

Alkuperäiskansojen oikeuksia korostetaan hallitusohjelmassa myös arktiseen politiikkaan ja kaivostoimintaan liittyen. Esimerkiksi hallituksen esitys kaivoslain, luonnonsuojelulain ja ilmastolain uudistamisesta on ollut lausunnolla ja esitysten tavoitteena on vahvistaa saamelaisten oikeuksien toteutumista konkreettisin keinoin.

Saamelaiskäräjälain muutosta koskeva hallituksen esitys on poliittisessa käsittelyssä. Hallituksen esityksen tavoitteena on suojella ja edistää saamelaisten itsemääräämisoikeuden toteutumista sekä parantaa saamelaiskäräjien toimintaedellytyksiä, ja erityisesti korjata nykytilanne YK:n ihmisoikeuskomitean edellyttämällä tavalla.

Ihmiskaupan koordinaatio:

Yhdenvertaisuusvaltuutettu suosittelee kertomuksessaan vakiinnuttamaan valtioneuvostotasoisen koordinaation riittävin toimintaedellytyksin. Valtioneuvoston ihmiskaupan vastaisen toiminnan ohjausryhmä linjasi helmikuussa 2022 ehdotukseksi ministerityöryhmälle, että koordinaatio vakiinnutettaisiin, ja sen sijoituspaikka olisi oikeusministeriö.

Rikosvastuun toteutumisen tehostaminen:

Yhdenvertaisuusvaltuutettu suosittelee kertomuksessaan tehostamaan rikosvastuun toteutumista ihmiskaupparikosasioissa. Vuonna 2021 poliisin avaamien ihmiskauppa- ja lähirikosilmoitusten kokonaismäärä on kasvanut merkittävästi edellisestä vuodesta. Vuonna 2021 aloitti ihmiskaupparikoksien paljastamiseen ja tutkimiseen erikoistunut valtakunnallinen ihmiskauppatutkintaryhmä, johon on kohdennettu 20 henkilötyövuoden lisäresurssi. Lisäksi on perustettu ihmiskauppaan erikoistuneiden syyttäjien verkosto, ja oikeusministeriössä on valmisteltu esitutkintalakiin muutosta, jonka myötä haavoittuvassa asemassa olevia asianomistajia koskeva esitutkinta keskitettäisiin tällaisiin asioihin perehtyneille tutkijoille ja tutkinnanjohtajille. Oikeusministeriössä on myös valmisteltu oikeudenkäymiskaareen muutosta, jonka myötä ihmiskaupassa ja sen lähirikoksissa olisi mahdollista jatkossa hyödyntää esitutkinnassa videotallenteelle tallennettua kertomusta todisteena oikeudenkäynnissä. Tavoitteena on kehittää esitutkinnan laatua ja parantaa uhrien asemaa. Oikeusministeriö pitää tärkeänä valtakunnallisen ihmiskauppatutkintaryhmän vakiinnuttamista sekä ihmiskaupan vastaisen työn valtakunnallistamista.

Turvallinen ja tuettu asumispalvelu ihmiskaupan uhreille

Kansallisena ihmiskaupparaportoijana toimiva yhdenvertaisuusvaltuutettu suosittelee säätämään ihmiskaupan uhrien turvallisesta ja tuetusta asumispalvelusta. Ihmiskaupan vastaisen työn toimijat ovat tuoneet esille huolen, että tarpeenmukaisten asumispalvelujen puute vaikeuttaa uhrien irtautumista hyväksikäytöstä ja saattaa johtaa hyväksikäytön jatkumiseen tai uudelleen uhriksi joutumiseen. Uhrien haavoittuvan aseman vuoksi oikeusministeriö pitää sääntelyn tarkentamista tärkeänä.

Ihmiskaupan uhrien auttamisen kehittäminen hyvinvointialueilla ja rikosprosessiyhteyden heikentäminen uhrien auttamistoimissa

Kansallisena ihmiskaupparaportoijana toimiva yhdenvertaisuusvaltuutettu suosittelee rakentamaan sosiaali- ja terveydenhuoltouudistuksen yhteydessä hyvinvointialueille toimivat menettelyt ihmiskaupan uhrien tunnistamiseksi ja avun pariin ohjaamiseksi. Oikeusministeriö toteaa eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen vuonna 2019 antaman ratkaisun mukaisesti, että ihmiskaupan uhrit ovat haavoittuvassa asemassa ja erityisen avun ja suojelun tarpeessa. Ihmiskaupan uhri on oikeutettu täysimääräisesti ihmiskaupan uhrien auttamista koskevassa laissa tarkoitettuihin auttamistoimenpiteisiin. Tämä tarkoittaa, että sen lisäksi, että ihmiskaupan uhri on oikeutettu samoihin yleisiin sosiaali- ja terveyspalveluihin kuin muutkin kuntalaiset, on ihmiskaupan uhrilla oikeus saada myös uhriksi joutumisen johdosta tarvitsemansa

erityinen tuki ja palvelut ihmiskaupan uhrien auttamista koskevan lainsäädännön perusteella. Oikeusministeriö pitää tärkeänä, että mahdollisia lainmuutostarpeita sosiaalihuoltolakiin yhteensovitetaan ihmiskauppauhrien oikeuksien turvaamiseksi jatkovalmistelussa.

Oleskeluluvat

Kansallisena ihmiskaupparaportoijana toimiva yhdenvertaisuusvaltuutettu suosittelee muuttamaan ulkomaalaislakia siten, että yhä useampi ihmiskaupan uhri täyttää oleskeluluvan myöntämisen edellytykset. Sisäministeriö julkaisi syyskuussa 2021 osana ihmiskaupan vastaisen toimintaohjelman toimeenpanoa ihmiskaupan uhrien oleskelulupakäytäntöä koskevan selvityksen, jossa tehtiin myös lainmuutosehdotuksia. SM arvioi parhaillaan jatkotoimien tarvetta. Oikeusministeriö pitää tärkeänä, että jatkovalmistelussa kiinnitetään huomiota uhrien haavoittuvaan asemaan ja oikeuksien toteutumiseen.